

Tartalom

Milyen jellemzői vannak az egyénnek, és ezek közül melyek tartoznak a lényegéhez? (Például az, hogy milyen magasra nőtt kevésbé, mint az, hogy milyen motivációk mozgatják.) Hogyan változik az egyén rövid és hosszú távon, és milyen mechanizmusok formálják őt?

Megjegyzés

Viszonylag rövid, eléggé elméleti téma. Elgondolkozhatunk a kapcsán, hogy mi adja a lényegünket, mi változhatna meg bennünk, hogy még ugyanaz az ember legyünk, hogy valóban ugyanazok vagyunk-e az idők folyamán, illetve rövidtávon, különböző elmeállapotainkban.

Mi vagyok és mi nem?

(Azonosító: 062; Változat: 01)

Pozíció a műben

Előszó

A világ működése

Bevezetés

Elvek

Alapok

Élet

Elme

Ember

Nemek

Társas viszonyok

Emberi gondolkodás

Egyéniség

Címkék, szerepek, identitások

Mi vagyok és mi nem?

Embertípusok

Egyebek

Társadalom

Egység

Program

Az ember élete

1. Az egyén jellemzői	2	—
2. Az egyén lényege	3	
3. Az egyén változásai	5	1
3.1. Hosszú távú változások	5	
3.2. Rövid távú változások	6	—
4. Az egyént formáló mechanizmusok.....	6	
4.1. Eleve adott tulajdonságok és utólagos következmények.....	7	2
4.2. Egyebek.....	7	

1. Az egyén jellemzői

Egy embernek számos különféle jellemzője van. Azért érdemes szemügyre venni őket, mert ezek határozzák meg az egyént, ezek különböztetik meg másoktól, ezek változása formálja, hogy kik vagyunk.

1) Személyes jellemzők

Ide tartoznak a következők:

- Testi jellemzők

Más néven a biológiai formánk jellemzői; például, hogy az emberi fajba tartozunk, a nemünk vagy a testi adottságaink.

- Az elme jellemzői

Ezen belül:

- A elme „számítógép” részének jellemzői, vagyis automatikus képességeink, készségeink minősége, például, hogy milyen jó a memóriánk.
- A lélek jellemzői. Emlékezzünk vissza, hogy a lélek az elme érző része; a lélek egy konkrét megjelenését pedig, tehát azt, hogy egy adott ember mire, hogyan érzékeny, **személyiségnek** neveztem. Ebből a szempontból tehát az egyént a személyisége jellemzi. (Érintőlegesen meg lehet itt említeni a lelkiállapotot is, tehát azt, hogy valaki adott időben konkrétan mit érez, hogyan érzi magát. Azért csak érintőlegesen, mert ez igen változékony, nem igazán nevezhető az egyén jellemzőjének.)
- Az **(ön)tudat** jellemzői. Ide tartoznak például értelmünk elemeinek, azaz intelligenciánknak, tudásunknak és beleérző képességünknek a jellemzői, például, hogy mekkora az IQ-nk; de ide sorolandó az is, hogy mekkora akaraterővel bírunk.

A számítógépről, lélekről és tudatról, arról, hogy hogyan épül fel az elme, **lásd** ‘Az elme szerkezete’ témát.

- Életünk jellemzői

A fentiekén túl egy embert az élettörténete, a tettei, teljesítményei is jellemezik.

1

2) Társadalmi jellemzők

Az ember azonban társas lény, az egyén a társadalomba beágyazva létezik, ami további jellemzőkkel látja el őt, mint például az alábbiakkal:

2

- Státusz

Vagyis, hogy az ember hol helyezkedik el a társadalomban; így lehet valaki a munkásosztály tagja, vagy főnemes.

- Címkék, identitások

3

Egy ember **címkéi** azok, amikkel a többi ember jellemzi őt, amiként tekintenek rá; mint az, hogy „felnőtt”, „magyar” vagy „keresztény”. Az **identitások** azok, amiknek az ember saját magát tekinti. Lásd a ‘Címkék, szerepek, identitások’ témát.

- Társas viszonyok

4

Azaz, hogy az ember kinek rokona, milyen társas kapcsolatai vannak.

Mindezek azon túl, **az egyént jellemzik, egyedivé is teszik, megkülönböztetik őt másoktól**, hiszen mindenkinek más jellemzői vannak. Az emberek ilyen sok mindenben különbözhetnek, különböznek egymástól.

5

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy **típusok azért vannak**. Lásd például a ‘Férfi és nő’, illetve különösen az ‘Embertípusok’ témát.

2. Az egyén lényege

6

Az egyén jellemzői közül melyek azok, amelyek ha megváltoznának, már nem ugyanarról az emberről beszélénk?

7

Más szavakkal, mi adja az egyén **(objektív) azonosságát**? (Olyan is van egyébként, hogy **szubjektív azonosság**: az egyén identitásai. Ezek ugyanis azok, amikre az egyén maga azt mondaná, hogy ha megváltoznának, már nem lenne önmaga. Mint látható az objektív és szubjektív azonosság nem feltétlen esik egybe: kívülről mást tekinthetünk az egyén lényegének, mint amiket ő maga tekint a saját lényegének.)

Az azonosság egyébként nem csak filozófiai kérdés: egy új személy például már nem felelős a régi tetteiért.

8

‘Az elme minősége’ témában volt már szó **hasonlóról**. Ott **az elme mibenlétével kapcsolatban** azt állapítottuk meg, hogy az elme nem az anyag, ami alkotja, és nem a biológiai forma, amelyben megjelenik. (De hogy mi, azt már nehezebb megmondani.)

Mi tartozik tehát az egyén lényegéhez, és mi nem? \$B

Előre kell bocsátani, hogy az alábbi megállapítások **elég szubjektív**ak. Gyakorlatilag feltettem magamnak a kérdést, hogy ha egy ember adott jellemzője megváltozna, akkor mennyire lenne még ugyanaz az ember. Objektívabb meghatározás lenne, ha azt mondanánk, addig ugyanaz valaki, ameddig ugyanúgy viselkedik, és azt keresni, mi befolyásolja jelentősen a viselkedést. Ráadásul ez a definíció annyiból is praktikus volna, hogy a többi embernek is elsősorban az számít, hogy az illető hogyan viselkedik. Ugyanakkor meglehetősen kérdéses is: az ember például értesülhet valamiről, ami miatt megváltozik a viselkedése, szerintem azonban egy értesülés még nem feltétlenül változtatja meg, hogy ki ő.

1) Kevésbé tartoznak az egyén lényegéhez például:

- A testi jellemzők

Mondjuk önmagában attól, hogy valaki kigyúrja magát, vagy lebénul, még ugyanaz marad.

- Az elme jellemzői közül a lelkiállapot vagy az, hogy miket tudunk.

Mindkettőre utaltam már feljebb.

2) Jobban az egyén lényegéhez tartoznak:

- Különösen a személyiség

Például ha valakit eddig a birtoklás éltetett, újabban viszont a helyes cselekvés, akkor hajlunk azt mondani, hogy más ember lett belőle. Hasonlóan, ha korábban a nők után futott, mostanra azonban megállapodott, a gyerekeit nevelgeti; vagy ha régebben a sikert hajszolta, ma ellenben már a művészetnek él, a szépséget keresi.

A személyiség **határozza meg a törekvéseinket**, ezen keresztül pedig a viselkedésünket is nagyrészt – ennyiből emeli az egyén lényegének objektivitását. Ráadásul **korán kialakul, és meglehetősen stabil**, így összhangban áll azzal, hogy az embereket általában életük folyamán egyazon személynek tekintjük. (Vegyük észre még, hogy az identitásokról ellenben kevésbé mondható el a korai kialakulás és stabilitás.)

A személyiség kialakulását, stabilitását **lásd** ‘Az elme szerkezete’ témában.

- Bizonyos tudati elemek

- Egyes motivációk tudatos tartalma, így az etikai elvek és a sikerkritériumok

Például, ha korábban valaki szerint a Führet követni volt a helyes, újabban viszont az elnyomott kisebbségeken segíteni, ott megint csak alapvető változások történtek. Hasonlóan, az sem igazán ugyanaz már, aki a sikert régebben a karrierben és az anyagiakban látta, immár viszont abban, hogy megírjon egy könyvet.

- Akaraterő

Azt is hajlamosak lehetünk más embernek tekinteni, aki gyenge akaratú befolyásolható volt, de megedződött, határozottá vált, mondhatni „férfi” vált belőle.

○ Gondolkozásmód β

Végül, az is új ember lehet a szemünkben, aki tegyük fel régebben fogékony volt a leegyszerűsített magyarázatokra, vagy arra, hogy csak úgy elhiggyen dolgokat, most már ellenben csak azt hiszi el, amit lát, igényli az alapos indoklást.

3. Az egyén változásai

Az ember egyrészt hosszú távon formálódik, például ahogyan a személyisége alakul az élete folyamán; másrészt rövidtávon is változik, mondjuk, ahogyan a lelkiállapota ingadozik.

3.1. Hosszú távú változások

1) Lélek

A személyiség hosszú távú formálódását lásd ‘Az elme szerkezete’ témában.

2) Tudat

Például az ember idővel átértékelheti, mi a helyes, mi a siker. Ez lehet az egyik eredménye annak, hogy korosodva bővül a tudásunk, gyűlnek a tapasztalataink, szerencsés esetben bölcsőbbekké válunk. **Lásd** ‘Az elme szerkezete’ témában, hogy a tudat változékonyabb, mint a lélek.

3) Egyebek

Természetesen testi vonásaink is változnak, például megnövünk; és társadalmi jellemzőink is alakulhatnak, mondjuk, ha feltörünk vagy megházasodunk.

Ezek a változások, azon túl, hogy lassúak, általában **tartósak** is.

Nem jellemző, de **néha hirtelen is történhetnek tartós változások az emberben**. Ilyen lehet, amikor valamilyen sorsfordító esemény hatására változik meg a világlátásunk. Gondoljunk például arra, ahogyan a halált épphogy megúszóak szokták átértékelni a dolgokat, vagy az önmagukkal meghasonlók, bűnbánók, megtérők pálfordulására.

Mindez azt a kérdést veti fel, hogy vajon **ugyanaz az ember vagyok-e az idők folyamán**.

Ráadásul **e változások nagy része kényszerű**, gyakran kénytelenek vagyunk változni. E kényszerűség a formának köszönhető. **Mind a biológiai, mind a társadalmi forma**

kijelöl számunkra egy életutat, melyet többé-kevésbé kénytelenek vagyunk követni.

Ennek megfelelően változik a testünk: csecsemőből gyerekké, kamasszá, felnőtté, majd öregemberré válunk; változnak a vágyaink; változnak a címkéink és identitásaink; változnak a társas kapcsolataink.

Lásd ide kapcsolódóan az 'Óvatosság, rugalmasság, kivárás' témában a nagyobb erőkhöz való alkalmazkodásról mondottakat.

3.2. Rövid távú változások

1) Lélek

A **lelkiállapotunk**, mint említettem, meglehetősen változékony. Ezen belül is, bizonyos indulataink, érzelmeink hajlamosak gyorsabban hullámozni – amiképp például hirtelen haragra gerjedünk, felmegy bennünk a pumpa – mások viszonylag mérsékeltébb tempóban változnak, mondjuk a szerelem érzése. Hasonlóan, vannak emberek, akiknek változékonyabb a lelkiállapotuk, másoknak kevésbé.

Bizonyos esetekben egyszerű, fizikai ingerekre reagálva is egészen mechanikusan, hirtelen, jól érzékelhető módon változik, hogy mire vágyik az ember. Ilyen például, amikor eszünk, és már nem vágyunk többre, de ilyen a szexuális kielégülés is, amikor az orgazmus pillanatában gyakorlatilag egy másodperc alatt változik meg, hogy mit kívánunk: szex helyett mondjuk nyugalmat. Érdekes az ilyesmit magunkon megfigyelni. §

Lásd még 'Az elme szerkezete' témában, hogy vannak emberek, akiknek **többféle arca**, személyisége van, melyek időről-időre váltogatják egymást.

2) Tudat

Azt lehet itt felhozni, hogy az **akaraterőnk** is ingadozhat, például attól függően, hogy mennyire vagyunk kimerültek.

3) Komplex elmeállapotok

Lehetnek az embernek olyan állapotai, melyek **egyszerre befolyásolják a lelkét és a tudatát**, mondjuk, amikor valaki lehangolt, kellemetlenül érzi magát, egyúttal sötéten látja a világot; vagy ha részeg.

Az ezekkel a változásokkal beálló állapotok jellemzően **múlékonyak** is. Az ide tartozó kérdés pedig az, hogy **mennyiben vagyok ugyanaz az ember a különféle állapotaimban**, amikor gyorsan ekkorákat változok?

4. Az egyént formáló mechanizmusok

4.1. Eleve adott tulajdonságok és utólagos következmények

Talán a legjelentősebb kérdés az egyént formáló mechanizmusok körében, hogy mi az az emberben, ami eleve adott; és mi az, amiről a környezet illetve a többi ember tehet, utólag. (**Nature vs. nurture**)

Miért fontos ez? Például azért, mert ezen múlik, hogy van-e értelme problémás emberek, népcsoportok (mondjuk a cigányok) megjavításával próbálkozni, vagy a baj a „vérükben van”.

Tipikusan előre adottak a **gén**ek, tipikus utólagos hatás a **nevelés**.

A dolog azonban összetettebb ennél. Egyfelől, míg az ember génjei előre adottak, azok működésére, arra, hogy ki vagy be vannak kapcsolva, a környezet is hatással lehet. Ezt nevezik **epigenetikának**. Jól példa rá, ahogyan a bennünket érő napsütés mennyisége befolyásolja bennünk a bőrünk színét szabályozó mechanizmust. (Az epigenetika másik érdekessége, hogy egy adott generációt érő környezeti hatások az utódgenerációk génjeinek működését is befolyásolhatják. E hatások tehát a genetikai állomány megváltoztatása nélkül, annak működési módját befolyásolva kerülhetnek átöröklésre. β)

Másik köztes eset a magzatot az anyaméhben érő hatások. Ezeknek lényeges következményeik lehetnek, például befolyásolhatják a szexuális orientációt, azt, hogy valaki hetero- vagy homoszexuális lesz-e.

Azt, hogy mi eleve adott és mi utólagos következmény, gyakran nem könnyű szétválasztani.

Hogyan lehet mégis ezt vizsgálni?

- **A külön nevelt ikrek különbségei:** mivel az ikreknek azonosak a génjeik, e különbségeket az őket érő eltérő hatások okozzák, utólag. (Szemügyre véve az ilyen ikerpárokat, arra nézve is levonhatunk következtetéseket, hogy mennyire különböznenk önmagunktól, ha mások neveltek, más hatásoknak kitéve nevelkedtünk volna.)
- **Az együtt nevelt mostohatestvérek különbségei:** ezek leginkább az eleve adott tulajdonságok különbözőségének köszönhetőek.
- **Ami sok társadalomban, eltérő körülmények között hasonló az emberekben, az valószínűleg eleve adott.** Ilyenek például a 'Férfi és nő' témában részletezett nemi jellegzetességek, vagy 'Az emberek gondolkozása' témában bemutatott, az emberekre általánosan jellemző gondolkozási sémák.

Itt érdemes emlékeztetni, hogy a személyiség kialakulásáról 'Az elme szerkezete' témában lehet olvasni.

4.2. Egyebek

1) Külső elemek beépülése az egyénbe

Egyfelől a **kultúra nagyban befolyásolja, kik vagyunk, kinek tartjuk magunkat**. Például etikai elveink, sikerkritériumaink nagy részét a társadalomtól kapjuk, kulturális háttérünk jelentősen befolyásolja, hogyan gondolkodunk, mire hogyan reagálunk. Ezen túl az emberek számos címkével illetnek bennünket, melyeket előszeretettel húzunk magunkra identitásként. Identitásaink továbbá gyakran másokkal, egy kultúra tagjaival közösek.

Másfelől, **más személyek gondolatai, attitűdjei, szavai, gesztusai is, stb... is gyakran belénk épülnek**. Érdekes ezt megfigyelni, akár önmagunkon is, elgondolkozni azon, hogy egyéniségünk egy-egy eleme kitől származik. Úgy is tekinthetjük ezt, hogy a másik személyének egy darabja került belénk.

Lásd ide kapcsolódóan a 'Konformitás' témát; valamint a 'Címkék, szerepek, identitások' témában a példaképeket, akikhez kimondottan hasonulni akarunk.

2) Miért különbözőek az embereket érő környezeti hatások?

Több okból.

- Mert **eleve különböző környezet** veszi körül az embereket. (Reaktív interakció)
- Mert **a különböző emberek eltérő hatásokat válthatnak ki a környezetükből**; például ha az egyik testvér dacosabb, a szülők vele ingerültebbek lehetnek, mint szófogadóbb társával. (Evokatív interakció)
- Mert **a különböző emberek** különböző dolgok iránt érdeklődnek, különböző dolgokat keresnek, **eltérő hatásoknak teszik ki magukat**. (Proaktív interakció)

Mindezek könnyen **növekvő különbségekhez** vezethetnek az eredetileg viszonylag hasonló emberek között. (Az **utóbbi két esetben ráadásul visszacsatolás is működhet**: minél különbözőbb két ember, annál eltérőbb hatásokat váltanak ki a környezetükből, annál eltérőbb hatásoknak teszik ki magukat, annál nagyobb mértékben válhatnak még különbözőbbekké, stb...)

*Ne feledd: véleményeddel segíthetsz jobbra tenni ezt a könyvet.
Könnyen és gyorsan elküldheted azt a kérdőívvel, nyilvánosan
kifejtheted a fórumon vagy írhatod e-mailt is.*

Klikkelhető linkek (Word-ben a CTRL-t nyomni közben):

[kérdőív](#) – [fórum](#) – [email](#)